

Mytický čas v knize Sto roků samoty

Málokterému čtenáři tohoto slaneho románu Gabriela Garcíe Márqueze unikne, že čas v knize plyne poněkud jinak, než jsme tomu u většiny příběhů zvyklí. Macondo, ve kterém se děj románu odehrává, je posvátným prostorem se všemi jeho atributy, včetně izolace od ostatního světa (Macondo leží na poloostrově obklopeném mořem a horami) a posvátného stromu. Ani čas neprostupuje tímto magickým městem všedně, profánně, jednoduše, ale co chvíli se někde pozastaví, někde zrychlí, někdy se opakuje nebo vrací do minulosti. Tento čas má velice blízko k času mytickému. Kdybych chtěla popsat všechny spletitosti tohoto času a ukázat všechna jeho propojení s časem mytickým, jistě bych se nevešla na několik stránek eseje. Proto bych si dovolila porovnání alespoň některých hlavních rysů času ve stěžejním díle magického realismu *Sto roků samoty* s časem tradičních mýtů.

Pro začátek se soustředíme na to, jak plyne čas v průběhu celé knihy *Sto roků samoty*, a to tak, že opomeneme anticipace, které se v díle objevují a na čas se podíváme tak trochu zjednodušeným pohledem, vnímající ho nejdříve lineárně – jako spějící odněkud někam bez jeho cyklických opakování. To nám umožní vidět, že celkově se čas počíná založením Maconda a spěje postupným rozkladem ke konečné apokalypse.

Založení Maconda je jeho zlatým šťastným časem. Jak píše rumunský religionista a filosof Mircea Eliade v titulu *Mýtus a skutečnost*, čas počátku je v mýtech obecně považován za čas „silný“, právě protože je spojen s novým tvořením¹. José Arcadio Buendía, byl v době zakládání vesnice pracovitý a činorodý a snažil se o rozkvět nově budované obce. On a jeho manželka Úrsula tvoří první generaci rodu, jehož příběh po sto let sleduje román *Sto roků samoty*. Na začátku příběhu, když bylo Macondo mladé, ani nepotřebovali ve vesnici hřbitov, neboť nikomu z obyvatel nebylo více než třicet let a nikdo zde ještě ani nehodou ani přirozenou smrtí nezemřel.

Degradace tohoto zlatého věku začíná touhou Josého Arcadia Buendíi využívat nové vynálezy, které ukazují cikáni přicházející sem tam do Maconda jako zázračné novinky k obdivu a pobavení, jaksi po svém. Mimo jiné chce díky nim stvořit přístroj na dobývání zlata nebo výkonné zbraně.

Když později vesnici postihne nespavá nemoc, všichni obyvatelé začnou zapomínat a zapomnění dochází tak daleko, že obyvatelé vesničky už později ani neznají jména věcí okolo sebe. Zapomnění způsobené nespavou nemocí zároveň zapříčiní jakousi ztrátu identity. Slovo je základem každého vyprávění, i v Bibli se píše: *Na počátku bylo Slovo* a slovo společně s prvotním pojmenováním věcí má také obrovskou roli v mytických vyprávěních.

Přestože jsou obyvatelé z této nemoci vyléčeni a na vše se rozpomenou, jako by v nich zůstávala jakási prázdnota, která postupem času (i v průběhu dalších generací) vede k zapomnění původního řádu, duchovních hodnot a spojení s přírodou a s předky a zaplňuje se věcmi a činnostmi svou povahou světskými a často pokleslými, což sledujeme v průběhu děje čím dál zřetelněji, nejvíce pak u generací, které jsou nejbližší konci věků – zmiňované apokalypse.

První známky tohoto úpadku se projevují už při příchodu soudce do Maconda. Stanislav Balík a Michal Kubát ve své knize *Teorie a praxe nedemokratických režimů* uvádějí, že typickým příkladem rituálu vynuceného totalitním režimem je povinnost *vyvěšovat praporky v oknech u příležitosti*

---

¹ Eliade 2011, s. 30

*nějakého výročí.*² To nápadně připomíná příkaz soudce natřít na oslavu výročí národní nezávislosti všechny domy modrou barvou. Neříkám, že by v té době v Macondu vládl nějaký totalitní režim a soudcův příkaz nejdříve ani nevešel v platnost, přesto se domnívám, že je to hezká ukázka toho, jak začíná ve vesnici docházet k nahrazování původních obřadů za jakési nové, v podstatě zvenku podstrčené zvyklosti, které zpočátku ani obyvatelům Maconda nic neříkají.

Takovýto pokles dále pokračuje a projeví se občanskou válkou, které se posléze aktivně účastní především prvorozený syn Josého Arcadia Buendíi a Úrsuly – Aureliano Buendía. Potomek jejich druhorozeného syna vyvolá v Macondu jakožto jeho správce teror a útlak obyvatel. Nejvýraznější úpadek potom vidíme s příchodem Banánové společnosti, která vydře z městečka, co se dá, a přiveze s sebou nové vědecké metody i nový způsob života. U Aureliana Segunda, který holdoval především bujarým oslavám, jídlu a alkoholu a jeho asketické a „ctnostné“ manželky Fernandy del Carpio už vidíme úpadek i na dříve krásném a živém domě, kde se nyní objevuje starý nábytek po rodině del Carpiových, dříve stále opečovávané květiny vadnou a celý dům podléhá pozvolnému rozkladu.

Mnohé mytologie nejrůznějších kmenů vyprávěly o zlatém věku, postupném úpadku a opotřebením a o konci věků.

„Stručně řečeno, mýty o konci světa, které více či méně jasně zahrnují znovustvoření nového vesmíru, vyjadřují tutéž archaickou a nesmírně rozšířenou představu o postupném „úpadku“ kosmu, která nutně vede k jeho periodickému zničení a znovustvoření“³

Původní šťastný mladý věk a postupný úpadek se přesně odráží ve Sto rocích samoty. Avšak znovuoobnovení světa je zde zcela vyloučeno a celá kniha se uzavírá tím, že „...rodům, odsouzeným ke sto rokům samoty, se nové příležitosti na této zemi už nikdy nedostane.“⁴

Tím, že nedává naději ve zrození nového světa, se čas v tomto díle Gabriela García Márqueze podstatně odlišuje od času tradičních mýtů.

Jak uvádí opět Eliade: „Mezi primitivními mýty o konci je jen velmi málo těch, které nenaznačují nic bližšího o možném znovustvoření světa.“⁵

Přestože nepříjde nový cyklus Maconda, v samotném ději příběhu můžeme spatřit rozdělení na dva hlavní cykly. Lukavská ve své knize „Zázračné reálno“ a magický realismus: Alejo Carpentier versus Gabriel García Márquez vysvětluje, že nový cyklus se počíná, když stará Úrsula opět vyčistí a omladí celý dům, což už samo o sobě napovídá o jakémisi znovuoobnovení, o novém začátku. Autorka si také všímá toho, jak druhý cyklus odráží cyklus první a jak se v něm zrcadlí postavy – tedy postavy z cyklu druhého jsou jakýmsi pokřiveným obrazem konkrétních postav z cyklu prvního.⁶ Později také naráží Lukavská na motiv anticipace, kterýžto Márquez používá napříč celou knihou. Už to, jak celý příběh začíná, nám toho hodně prozradí o důležitosti anticipačního postupu v knize. První věta knihy totiž vypráví o tom, jak stojí plukovník Aureliano Buendía před popravčí četou a vzpomíná na událost ze

---

² Balík a Kubát 2012, s. 97

³ Eliade 2011, s. 48

⁴ Márquez 2006, s. 318

⁵ Eliade 2011, s.45

⁶ Lukavská 2003, s. 131

svého dětství. Tím nás autor rovnou přesměruje k dávným časům Maconda a k tomu, že má být plukovník Aureliano popraven, se poté dostáváme až mnohem později.

Anticipaci můžeme najít v mnohých dílech zpracovávajících nějaký mýtus. Typickým literárním prostředkem byla i pro starořecké dramatiky. Například v Sofoklově zpracování Oidipa se dozvídáme o věcech minulých až ve chvíli, kdy se začíná příběh rozplétat a Oidiova neznalost této minulosti spolu s neodvratnou osudovostí jeho budoucnosti jsou hlavními body příběhu, podle čehož vystavěl Sofokles své drama i kompozičně.

Jistou formou předjímání budoucnosti jsou i Melquíadesovy pergameny, když je Aureliano Babilonia čte, uvědomuje si, že v do nich před sto lety cikán Melquíades vepsal budoucnost rodu Buendíů. I Aureliano Babilonia (stejně jako Oidipus) se až při nahlédnutí do předem daného a neměnného osudu dozvídá o svém původu. Dostává se v pergamenech tak daleko, že čte o momentě, který se současně zrovna děje. V tu chvíli mu dochází, že přijde nezvratný apokalyptický konec, že Macondo, ono *město zrcadlení*, bude navždy smeteno z povrchu zemského.

Melquíades ve svých pergamenech zhustil celé staletí událostí do jediného okamžiku. Spojuje se tak čas minulosti, přítomnosti i budoucnosti, všechen čas tohoto mytického města jako by se odehrával v jediné sekundě – v té, ve které se zrodil a ve které i skončí. V pergamenech je tak zcela popřen lineární posun v čase a tímto zapřením toku času a jeho kondenzací do jediné chvíle, kdy se vše děje najednou, jsme vlastně přeneseni do jakési pradávnejší mytické bezčasovosti. Přesto ale pergameny paradoxně touto formou vypráví o událostech, které vznikaly v důsledku opotřeby času, v důsledku vstupu profánních prvků do Maconda a i v důsledku ztráty mytičnosti, kdysi spojené s posvátnou bezčasovostí před vznikem světa – bezčasovostí tak důležitou pro všechny společnosti věřící v mýtus.

Poslední Buendía vzešel z incestu Aureliana Babilonia a jeho tety Amaranty Úrsuly a narodil se s prasečím ocáskem, čehož se obávala Úrsula u svých potomků, když si brala za muže Josého Arcadia Buendía – svého bratrance. Tím se příběh uzavírá jaksí v kruhu, stejným počátkem a koncem a naplněním dávného prokletí rodu.

Ve většině mytických společností můžeme vidět také rozdíl mezi vnímáním lineárního času mužského a času ženského, který je cyklický a je spojený s přírodními rituály.

Lukavská ve výše jmenované knize tvrdí, že jelikož se mužské postavy projektují do budoucnosti, ztráta vizí u nich způsobí pocit destrukce času. Ženské postavy v knize žijí přítomností a zvláště Úrsula si nakonec všimá, že se čas otáčí stále dokola a postupně se znehodnocuje a svět se zhoršuje.⁷

Postupná degradace je tedy přítomna v mužském i ženském čase. Jak píše česká filosofka Zuzana Škorpíková ve své práci *Posvátný čas a skutečnost v mytickém myšlení*, mytické myšlení prožívá proměnlivost jako ohrožení trvalosti a čas proměn ruší rituální reaktualizace.⁸ Jak už jsem ale psala výše, obnova Maconda ani rituální návrat v čase spolu s obnovením původní trvalosti a hodnot přítomných v jeho zlatém věku se nekoná a místo toho čeká městečko úplné zničení.

Čas v románu tedy jasně spěje od rajskeho počátku věků postupným úpadkem ke svému zániku. Od času mytického v jeho tradičním podání se výrazně liší absencí vidiny znovustvoření světa a návratu

---

⁷ Lukavská 2003, s. 137

⁸ Škorpíková 2007, s. 2

k původním pořádkům. Cykličnost času však vidíme v jeho postupném opotřebovávání i v rozdělení knihy na dvě části, z nichž druhá odráží část první. Kruhově se děj uzavírá naplněním dávného osudu. Gabriel García Márquez dokázal ve Sto rocích samoty vytvořit podivuhodný nadreálný časoprostor, do kterého nahlédnete a nechcete ho opustit. A městečko, kde jde létat na koberci, kde se někdy zastaví čas, aby se poté rozletěl rychlostí světla a s několika smyčkami se zahustil do jediné chvíle, kde tolik Buendiů zápasilo samo se sebou i se světem, se vlastně přeci jen obnovuje, neboť Macondo se znovu a znovu rodí, jakmile kdokoliv otevře knihu a přečte první větu: „O mnoho let později, když stál před popravčí četou, vzpomněl si plukovník Aureliano Buendía na ono vzdálené odpoledne, kdy ho otec vzal k cikánům, aby si prohlédl led.“⁹

Zdroje:

BALÍK, Stanislav a KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán, 2012. ISBN 978-80-7363-266-3

ELIADE, Mircea. *Mýtus a skutečnost*. Praha: OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-462-6

LUKAVSKÁ, Eva. „Zázračné reálno“ a magický realismus: Alejo Carpentier versus Gabriel García Márquez. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-100-3

MÁRQUEZ, Gabriel García. *Sto roků samoty*. Praha: Odeon, 2006. ISBN 80-207-1215-1

ŠKORPÍKOVÁ, Zuzana. *Posvátný čas a skutečnost v mytickém myšlení*. Kolokvium k jubileu Ladislava Hejdánka a Jakuba S. Trojana, uspořádali: Evangelická teologická fakulta UK, Nakladatelství OIKOYMENH a Akademická YMCA, 2007

---

⁹ Márquez 2006, s. 7